

למה פרשת פינחס נקראת תמיד סביב ימי בין המצרים?

דרשה שנישאה בפישטיאן בשנת תש"ב*

דרכי לפרש תפילת משה רבינו ע"ה בפסוק 'יפקוד ה' אלקי הרוחות איש על העדה', דלמה הוקבעה תפילה זו על מנהיג כשר וראוי בסידרת פינחס דווקא? דידוע דלית בתורתנו הקדושה מקרה, רק הכל בכוונה מדויקת מנותן התורה! אבל יובן עם מה שראיתי בריש ספר 'הורה גבר' על הוריות להגאון ר' בצלאל רנשבורג, שהביא בשם אביו הרב ר' יואל ז"ל ליישב הקושיא דלמה סידר רבינו הקדוש מסכת הוריות בסדר נזיקין, בסדר קדשים היה לו לסדרה, כיון דכל עניינה הוא מהלכות קרבנות! וכתב לתרץ על פי דברי הש"ס בשבת [לא, א] דרש ריש לקיש והיה אמונת עתך חסן ישועות חכמה ודעת [ישעיה לג, ו], ישועות זה סדר נזיקין, ופרש"י שמרחיק מן הנזק, וחכמה זה סדר קדשים. והנה רוב מסכת הוריות עניינה הטעויות שטעו המורים, המה הסנהדרין והכהן משיח. והנה מבואר בספר החינוך פרשת ויקרא [מצוה קטז] דכל טעות בא מחולשת השכל, ואדם השלם בחכמה אינו טועה. ועתה איך יסדר הש"ס מסכת זו בקדשים שהוא חכמה, הלא מסכת זו שהיא

* הגאון רבי יששכר שלמה טייכטהל הי"ד נולד בשנת תרמ"ה בהונגריה, למד בישיבת פרשבורג, ובהמשך שימש כרב וכראש ישיבה בעיר פישטיאן שבסלובקיה. הוא נודע כת"ח חשוב, ופירסם שני כרכים של ספר השו"ת שלו 'משנה שכיר' וספרים נוספים. הוא היה קשור לאדמו"ר ממונקטש בעל מנחת אלעזר, שהיה קיצוני מאוד בדעותיו נגד הציונות. בראשית ימי השואה הוא נשאר עם בני קהילתו, וכשרצו לעוצרו בחורף תש"ב נמלט עם משפחתו להונגריה והסתתר בבודפשט. בימים אלו החל להתעמק בסוגיות של גלות וגאולה וישוב ארץ ישראל, ובעקבות כך כתב את הספר 'אם הבנים שמחה', בו, בניגוד לדעותיו בעבר, הוא תבע מהציבור החרדי לשים בראש מעייניו את ישוב ארץ ישראל; הספר יצא לאור בבודפשט בשנת תש"ג, מעט לפני הכיבוש הגרמני. הרב טייכטהל הי"ד נרצח בדרך לאושוויץ בחורף תש"ה. לאחר השואה יצאו מהדורות רבות של 'אם הבנים שמחה' ושל 'משנה שכיר', וכן יצאו לאור שלושה חלקים נוספים של השו"ת, הספר 'אמונה צרופה בכור השואה' שהוא מעין יומן מתקופת השואה עם דברי מוסר ומחשבה, וכן הספרים 'משנה שכיר' על התורה ועל המועדים. כאן מוגשת לקוראי 'המעין' דרשה מתוך כתב יד שנתר בידי בני המשפחה, שנשא הרב באוזני בני קהילתו בראשית שנת תש"ב. התודה והברכה לנכדו הרב יששכר דב קלויזנר שליט"א, שערך והוציא לאור כמה וכמה כרכים של כתבי סבו ועוד ממשיך במלאכת הקודש, על מסירת הדברים למערכת 'המעין'. הוספתי כמה הערות ותיקוני לשון קלים. העורך.

מיירי מטעויות המורים - מחסרון חכמה היא באה, ואיך יהיה מקומה במקום החכמה? אבל יותר יאות לסדרה בסדר נזיקין, באשר הם גורמים היזק בהוראותיהם הטעויות בהבאת קרבנות ליחיד והקהל מצד עשייתם על פיהם. עכ"ל. והגאון בנו כתב על זה: ודפח"ח ושפתיים ישק.

ואני מוסיף על דברי הרב ר' יואל את דברי הרמב"ם בהקדמה לאבות, שכתב גבי דיינים, שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד, אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע יזיק לעצמו ויזיק לבני אדם. עכ"ל. והוא הדין י"ל גבי טעות, כשאדם פרטי יטעה לא יהיה היזק רק לו בלבד, אבל כשראש ומנהיג יטעה יגרום בטעותו היזק לו ולבני אדם. ועל כן שפיר מסכת הוריות, שעניינה מטעויות המורים שגורם בזה היזק לרבים, שפיר מקומה בסדר נזיקין. ואתא שפיר מאוד בהבנת הדבר.

ועל פי זה יתיישב נמי דקדוקי הנ"ל, למה הוקבעה תפילת משה בשביל מנהיג הגון בסדר פינחס. דידוע דסדר פינחס קורין תמיד בבין המצרים שהוא זמן אבלות חורבן בית מקדשינו, וגם נקרא במועדים. על כן להורות בא, דאם נזכה למנהיג טוב והגון אז יהיו ימים טובים לישראל, ויש לעשות ממש יו"ט בהקהילה שזכו למנהיג טוב; ובהיפך, שהגיע להם מנהיג שלא יצלח למלאכה זו, אזי יש לעשות להו תשעה באב חדש, שיש להם חורבן חדש, שהקהילה נחרבת ונהרסת על ידו. או י"ל, דידוע מרש"י פרשת שופטים [דברים טז, כ] שמנהיגים כשרים משיבין ישראל לאדמתם, וא"כ כשיזכו למנהיג כשר אזי יופסק האבילות של החורבן ויפסקו הימים דבין המצרים; אבל כשח"ו לא נזכה למנהיג כשר - אדרבא עוד יתארך הגלות ח"ו. ועל כן שפיר מקום תפילת משה רבינו בשביל מנהיג טוב וכשר הוא דווקא בפרשת פינחס. ואתא שפיר.

והנה, הקלקול בקבלת רב שיהיה ידיעתו בתורה מכרעת הקבלה, נתהווה ע"י שוויון האזרחות שנתנו לישראל לפני מאה שנה. שלפני זאת, בעת שישראל דרו בגטאות, ראינו שכל הקהילות בכל מדינה ומדינה, קהילה כמו שהיא, נתנו עיניהם רק בגדולי ישראל, וכתתו רגליהם לחוץ המדינה וחיפשו בחיפוש אחר חיפוש, עד שמצאו אדם צנוע ומעלי טמון וחבוי בירכתי הבית המדרש, ולא שם ולא תואר ולא הדר חיצוני היה לו רק היה ממולא בתורה וביראת שמים, לקחוהו ונטלוהו ונשאו אותו על גפי מרומי קרת, כמו שעשתה הקהילה המפורסמת פפד"מ עם בעל מסורת הש"ס¹. וכל קהילות גדולות באשכנז לקחו להם רבני פולין, ועיר האמבורג תמיד היתה משתעשעת בגדולי רבני פולין כמו הגאון הקדוש ר' רפאל הכהן בעל שו"ת ושב הכהן ותורת יקותיאל ושו"ת תפארת צבי, ורבינו ר' איצקל האמבורגער, ועוד ועוד, ורבינו בעל הפלאה שהיה מחסידי רבינו ר' בער² נתקבל לפפד"מ, והרבי ר' שמעלקא בניקלשבורג, וה'ברוך טעם' בא מווישנצא בפולין ללייפניק, והפרי מגדים היה מקרי

1 רבי יוסף שמואל אנגל מקרקא.

2 רבי דב בר ממזריטש תלמיד הבעש"ט.

דרדקי בלבוב ונעשה רב בפפד"א, ואחריו נתקבל הגאון בעל שו"ת פרי תבואה שהיה רב בק"ק שעברשין בפולין, ורבינו בעל נודע ביהודה נתקבל לפראג מעיר קטנה בפולין מיאמפאלא, והגאון מהר"מ מינץ שהיה מפולין נתקבל לעיר העתיקה והמפורסמת אופען, ורבינו משולם איגרא מטיסמעניץ לפרעשבורג, והגאון ר' צבי חריף מעיר קטנה בריגל בפולין לאונגוואר ומשם לאופען, ורבינו בעל שמן רוקח מפילץ בפולין לערים גדולות במערהרין, וכדומה וכדומה. ויש לראות מאופי הישנה הלזו, שרב פולני היה מקובל ומוכשר גם בערי אשכנז מערהרין ואונגארין, מה שלא היה במציאות בעשרות השנים האחרונות. ולא דווקא שהיה העיכוב לזה מצד הממשלה, רק הקהילות בעצמם היו ממאסים בתכלית המיאוס - היתכן אדם פולני? והפשר לדבר זה הוא, מפני שקודם החירות והחופש שנתנו העמים לישראל חיו כל היהודים שבגולה בכל מקומות מושבותיהם חיי יהדות תורנית ברוח התורה והיראה, ואסור היה להם [מצד הממשלה] לדרוש איזה בית ספר מבית ספרי העמים, על כן היה כל לימודיהם מקטנם ועד גדולם רק בתורת ה'. ועל כן לא היה הבדל גדול בין אנשי אשכנז לאנשי פולין ובין קהילה אשכנזית לבין קהילה פולנית, על כן היה רב פולני מקובל גם לקהילה אשכנזית וכן בשאר מדינות. וגם כיון דכולם למדו תורת ה', ורק זה היה חכמתם, ונתקיים בהם וכל בנייך לימודי ה', היו מייקרים את הגדול בתורה, וכדבר חסדא בשבת [י, ב] מילתא אלבישייהו יקירא. על כן כל תפארתם היה לבחור רק במי שיצא שמו ליותר גדול בתורה מכל מקום שהוא ומה שהוא, אפילו מקרי דרדקי כמו רבינו הפרי מגדים.

והיה מרגלא בפומיה דרבינו קדוש ישראל מאונסדארף זצוק"ל זי"ע ועכ"י לספר, דאחר פטירת הגאון מהר"מ ברבי בפרעשבורג בחרו בעלי בתים נכבדי העיר, שהיו בעצמם ת"ח גדולים, לחפש אחר רב שיאות לפרעשבורג, מה שקורין היום ראבינער-קאמיססיאן [ועדת רבנות]. ופנו אל הגאון בעל קצות החושן שהיה אז עוד בדמי ימיו בענין זה, ושלה להם לדוגמא את ספרו שב שמעתתא כדי לתהות בזה על קנקנו. והבע"ב שלחו ספרו בחזרה, וכתבו לו שימחול על כבודו שדרך לימודו לא הוטב בעיניהם, יען שהוא פשוט שקורין 'פלאטשיק' ולא בדרך החריפות, וקבלו את הגאון ר' משולם ז"ל מטיסמעניץ. ובשעה שסיפר עובדא זו נתלהב באש שלהבת י"ה, והתמרמר מאוד על ירידת קרן התורה בזמנינו, ואמר הדור אתם ראו דרך לימודו של רבינו בעל קצות החושן שהיה גאון עולם וחריף עצום, וספרו שב שמעתתא שחיבר בדמי ילדותו, שהוא באמת על דרך החריפות ונפלא מאוד עד שקלסוהו כל חכמי דורו, לא היה מספיק אל הראבינער-קאמיססיאן של עיר פרעשבורג שבאותו דור! בושני מאוד ממעשה דכל יום הנעשה בדורינו.

אבל נראה נא החילוק שבין הראבינער-קאמיססיאן דמאז לשל עתה. מאז בחרו בוועד הבחירה של הרב אנשים מבינים, היודעים להוקיר ערך ת"ח אמיתי, והתורה היה עומד אצלם בערך היותר גבוה, על כן בחרו דווקא בת"ח היותר גדול. מה שאין כן, איך איפה נראה הראבינער-קאמיססיאן דזמנינו, אשר רובם נבחרו מעשירי העם שנתגדלו ברוח העמים ושום ריח ולחלוחית אהבת התורה והיראה אין להם,

על כן המה בוחרים אדם שהוא בערך דוגמתם, כי אדם בן תורה וחכם בתורה נקטן בעיניהם³. והתחיל לצעוק "אוי וי! דאס ביכעל, דאס דייטשע ביכעל, האט דיא וועלט גהרגט"⁴! וסיפר דבימי ילדותו בכל כפר וכפר ישבו גדולי עולם, כמו הגאון העצום בעל בית דוד ישב במילידארף, וכדומה, ובכל קהילה וקהילה היו רבנים שרי תורה. ומעת שבקשו הראבינער־קאמיססיאן רק בדורש בלשון דייטש - עזבו את התורה, והשליכו עצמם בתוך הדייטש ביכעל ראשם ורובם, והמה היו מושבים על גפי מרומי קרת, וזאת הביכעל האט געהרגט דיא וועלט, ונכבה אור התורה, ולא נבחרו רבנים ת"ח, וממילא כיון דלא בחרו בת"ח לא היה הוועד בחירת הרב בע"ב ת"ח. וזאת גרם עוד צרה אחרת - לבחור בבן או בת מבלי להביט על שאינם ראויים לזה, וכה ירדנו עד לדיוטא התחתונה והגענו למה שהגענו. עכ"ד רבינו איש אלקים מאונסדארף.

והנה מקום אתי להציג פה, אחר שהבאתי התמרמרותו של רבינו קודש הקדשים הנ"ל על שהקהילות היו מבקשים תמיד אחר רב שהיה דורש בלשון דייטש, שיחה נאה ששמעתי מפי בעל הבית ת"ח וירא שמים על המאורע דזמנינו, דעמד רשע עריץ מזרע עמלק צורר היהודים, וברוח שפתיו, בנאומיו שנאם תמיד נאומים שקרים ובלבולים שונים בראדיא על היהודים ושפך ארסו עליהם בחימה שפוכה, עורר שנאה כבושה וגדולה בכל הגולה, עד שצר לישראל מאוד, ה' ירחם עלינו מאוד. וידוע דכל מדתו של הקב"ה הוא מדה כנגד מדה; אמר הקב"ה לישראל: 'איחר האט געזוכט איין דייטשען פרעדיגער אונד האטס פערדרענגט דיא תורה, ניא וועל איך אייך געבען איין דייטשען פרעדיגער'⁵, והעמיד עלינו את הדייטשען פרעדיגער הנ"ל. עכ"ד הבעל הבית. ואם כי הבע"ב הנ"ל אמר כן מעצמו, אבל דבריו מתאימים למה ששמעתי מפי מגידי אמת ששמעו לפני ארבעים שנה בערך מפי הגאון הקדוש רבן של ישראל רבינו שלמה מבאבוב צוק"ל זי"ע ועכ"י, שאמר שיש לו קבלה מרבתי הקדושים [וחד מינייהו היה רבינו בעל דברי חיים זקנן] שכשישראל משתמשים בלשון אומה אחת אזי נותנים בזה כח לשר של אותה האומה, ומגבירים בזה כוחו של אותו השר לשלוט על ישראל בגזרות קשות ולחלק להם צרות רבות ורעות רח"ל. עכ"ד של רבינו הנ"ל. וכעת בזמנינו נתאמת מאוד קבלה זו, כי מי בראש היו משתמשים בלשון אומה האשכנזית כמו אחינו בני ישראל בני המדינה הנ"ל, אשר בכל חיי היהדות השתמשו בלשון זה, אפילו בלימוד התורה וספרים התורניים שלהם היה בכתב וגופן של האומה הנ"ל⁶, וכל רוח של האומה הנ"ל בא בביטוי ובעליל

- 3 עיין יומא כ, ב: אבוב לחרי זמר לגרדאי לא מקבלוה, ופרש"י חליל שהוא חשוב לפני בני חורים, זמר נאה וערב, בא אצל גרדיים לשורר ולחולל להם לא הוכשר בעיניהם. ועיי"ש ברש"י דהוא משל דבר שהוא מקובל לפני שרים וגדולים אינו מקובל לבני כפריים. (הערה מאת המחבר)
- 4 =הספרים הגרמניים הרסו את העולם.
- 5 =אתם חיפשתם נואם בגרמנית ודחיתם את התורה, הנה אתן לכם נואם גרמני.
- 6 ועיין מהר"י אסאד אר"ח סוף סי' ד שצעק על זה על שהדפיסו מאמרי חז"ל בתוך דרשה שלהם שהיה בכתב ולשון העמים. (הערה מאת המחבר)

בחיי היהודים של יושבי ארץ אשכנז. ומה אנו רואים סופה של אופי זו, שעמד עלינו איש בארץ אשכנז, ובכתב ובלשון זה שהיהודים היו משתמשים בינם לבין עצמם, בזה הכתב ולשון עורר עלינו שנאה כמעט בכל העולם, ומה גם בכל מלכויות אירופא, אשר כל הגויים שפכו עלינו בוז וקלון, והשגנו צרות ויגון ואנחות, ושורש פורה ראש ולענה היה בזה באשכנז. הכי אין זה חזון ונבואה ממש שנזרקה מפי רבינו הנ"ל בקבלתו הנ"ל, ונתקיימה בימינו?⁷

אך כל זאת באתנו ע"י רוח החופש והדרור שנתנו לנו העמים לפני מאה שנים בערך, שאז היה רוח זה רוח מתעה אשר התעה והטעה את כל קהלות בני ישראל ראשיה ומנהיגיה בכל מלכויות אירופא, וביותר במדינות דייטשלאנד ואונגארן עסטרייך ומערהרין, אשר ראו בזה כל אושרם העתיד, וכעמוד אש ההולך לפני ישראל להאיר להם את הדרך החיים והטוב בקרב העמים שכניהם, ומרוח החופש הזה נעשה רוח ההתבוללות להתבולל בשכניהם הגוים ולהתדמות להם בכל ענייני החיים. ותחילת מעשה בני ישראל אחר פתיחת שערי הגטאות היה שעזבו החדרים והבתי מדרשות, ונתרוקנו הישיבות באשכנז ובמערהרין ובחלק גדול מאונגארן, ושלחו בניהם בבתי ספר העמים, והיו בצהלה ושמחה כי העת הזהב כבר הגיע לנו. וכיון שנתגדלו ברוח העמים מאסו בתורת ה' ולומדיה וגם במנהגי ישראל, כי אמרו שהיא המבדלת בינינו ובין שכנינו הגוים וגורם שנאה לנו מהם. ועוד היו בעת הזאת גדולי ישראל רבנים בקהילות הללו אשר הראש הקהל וטובי העיר היו שואפים להתדמות אל העמים, והיו לוחמים מלחמות ה' בעד ה' ובעד תורתו, והיו חושבים במלחמתם להציל את קיום דת תורה"ק, אבל נפלו שדודים. כאשר סיפר לי זקן אחד מוואג-ביסטערץ לא רחוק מכאן, ששאלתיו הלא עירכם מימות קדם היתה מקום תורה, ואביו של הגאון בית דוד הנ"ל היה שם רב, וכן בפניסאב היה רב גדול בתורה⁸, וכן בביטשע היה רב גאון⁹, וכן בק"ק ווארין אצל רוטקא היה הגאון הקדוש ר' נפתלי הנזכר בחתם סופר, ועתה כל הקהלות המה בלי לחלוחית שום יהדות, ואיך היתה זאת שהלכו כל הקהלות לטמיון? והשיב לי אותו זקן, ששמע מאביו שהיה חי באותו תקופה, שהמוון והראש-הקהל¹⁰ שבאותו דור היו כל כך מעור¹¹ מרוח החופש שנשבה בעת הזאת, עד שרצו להפקיר את כל התורה ומנהגיה בעד הטובות והאושר שראו בחירות זו, ורק הרבנים שהיו בערים הללו [רובם תלמידי החתם

- 7 ועיין בסה"ק קדושת לוי בפרשת דברים [ד"ה בעבר] דכל חיות וקיום האומה הוא בכתב ולשון שלהם כי זה רוח קליפתם, וכעת אינו לפני. (הערה מאת המחבר)
- 8 ונזכר בשואל ומשיב מהד"ו סי' ל"ה שהקשה לו על הרמב"ם הל' ערכין. (הערה מאת המחבר)
- 9 ונזכר כמה פעמים בחתם סופר, ובמנחת חינוך בהשמטות מצוה קל"ב כתב הקשה אותי הרב הג' מו"ה יעקב ווילער אבדק"ק ביטשע במדינת הגר בעה"ס בית יעקב על עירובין. (הערה מאת המחבר)
- 10 = ראשי הקהל.
- 11 = נרגשים.

סופר] היו מעכבים עליהם. על כן תחילה ראו הראש־הקהל'ס לעשות את הרבנים דמתא לבוז ולקלון בעיני ההמון, ולהבאיש ריחם בקרב הקהילה, עד שאיבדו כל השפעתם על אנשי הקהילה ולא היה לאל ידם לעשות מאומה, ונסוגו לאחור, וראשי הקהילות עשו מה שלבם חפץ בלי מפריע. וכמה רבנים צדיקים עזבו מקומם בסוף חייהם מפני שלא יכלו לראות איך שכובשים את המלכה עמם בבית, כמו הגאון הגדול רבן של כל הגולה בעל יריעות שלמה לעת זקנתו עזב את מקומו ק"ק מאקאווע עבור הפרצות שפרצו בקהלתו, ואחר ערוך מלחמה נוראה נפל שדוד, ומוכרח היה לעזוב מקומו, ותקע אהלו בק"ק גראסווארדיין בתור אדם פרטי. וכן הגאון הגדול ר' יצחק משה פערלס שהיה גאון עולם בימי החתם סופר היה אבדק"ק באניהאד, ומוכרח היה לעזוב מקומו ע"י שמסרו אותו לממשלה וגרשו אותו חוצה באופן הנמבזה מאוד כמסופר בשו"ת בית נאמן שהדפיס נכדו ממנו, ואני הייתי על קברו בעיר מולדתו אינגריש־בראד וראיתי חקוק על מצבתו "וימררהו ורובו וישטמהו בעלי חצים". מכל זה יש להכיר שעד כמה היו אז מנהיגי הקהילות מעור מרוח העת עד שרמסו כל קודש, וכבוד כל גדולי וצדיקי הדור ירד עד לארץ בעד העגל הזהב של רוח החופש שנשבה אז, ונדמה להם שכל מה שימאסו במקדש ה' וקדושי יהיו יותר בטוחים על טובותיו מצד הגוים.

ואעלה עוד סיפור ששמעתי מזקן אחד, שמתאר ג"כ מגודל העיוורון שהוכו אז הראשי הקהילות. שאחר פטירת הגאון איש אלוקי ר' דוד דייטש ז"ל קיבלו רב שדרש בלשון אשכנז בדקדוק היותר גדול, ובעת שבא על הרבנות עשו משתה גדולה כנהוג, וקראו להממשלה ליקח חלק בשמחתם. והרב החדש אמר נאום יפה אף נעים לכבוד הקהילה ולכבוד האורחים המכובדים, והוטב בעיני כולם עד למאוד. והראש הקהל פנה להאדון האבערגעשפאן שהיה שר המחוז ואמר לו דיבורים הללו: 'הערר אבערגעשפאן, וויא געפאלט איהנען אונזער נייער ראבבינער ניכט וואר ער איזט איין געבילדעטער מאגן ניכט וויא זיין פארגענגער ער וואר איין פאנאטיקער'¹². והאדון שר המחוז בשמעו דברים הללו שיצאו מפי הראש הקהל באושר רב על בחירת רב כזה, ועל העברת שחוק קל על שפתיו בזלזול הרב הישן שהיה פאנאטיקער, ענה בכובד ראש וביראת הכבוד בהזכרת שמו של הרב הישן, וכה ענה לו: "עס איזט וואר דאס דער נייער ראבבינער איזט איין האך געבילדעטער מאגן, אבער דער אלטעהר ווירדיגער ראבבינער וואר איין גא"טטליכער מאגן"¹³, והראש הקהל הבין מתשובת האדון ביראת הכבוד על הרב הישן ז"ל שלא הוטב בעיניו על שזלזל בכבוד רבינו, ונתבייש מאוד, ונסתתמו דבריו עוד. כה סיפר לי זקן אחד.

וכה נחרבו ונהרסו קהילות גדולות שהיו מעולם עיר ואם בישראל וגדולי תורה היו משמשים בקודש שם, כמו נאווי מעסטא שהיה שם הגה"ק ר' דוד דייטש,

12 = אדוני השר, איך הרב החדש שלנו מוצא חן בעיניך, הלא כן, הוא הרי אדם משכיל, לא כמו קודמו שהיה פנאטי. וכיון בזה על רבינו הקדוש מרן ר' דוד דייטש ז"ל.

13 = אמנם נכון, הרב החדש הינו אדם משכיל מאוד, אך הרב הנכבד הישן היה איש אלוקי.

וטרענשין שהיה שם בעל קדושת ישראל, וקהילות בעהמין ומעהרין וכדומה וכדומה בארץ אשכנז, ע"י הראש הקהל'ס. ושעד כמה הוכו בסנוורים הדור ההוא מהחופש שניתן להם בחושבם לגאולה שלמה החירות והדרור שהגיע להם שיהיה להם מנוחה ומרגוע תמידית לעולם ועד בין העמים, יש להכיר מהתנועה שהתעוררה מן הרע-בנים המתחדשים של הדור ההוא, שרצו להסדיר סדר תפלה חדש שלא להתפלל על הגאולה כי אם להתפלל בשלומינו בין המלכויות, כמבואר בחתם סופר חלק ו' בארוכה, ובספר מנחת קנאות להגאון ר' צבי חיות ז"ל.

ועוד יש להכיר טעות הדור ההוא מסדר הסליחות שנדפס בשנת תקצ"ו בפראג ע"י ר' משה לאנדא נכד רבינו בעל נודע ביהודה זי"ע, שכתב בהקדמה שאל יפלא בעיני המתפלל מענייני האכזריות שנזכר בתפילות של הסליחות שנעשה לנו והשפלות של האומה הישראלית ותוקף הצרות שהגיע לנו בארצות הגלות, שלא על זמנינו נדברו אלו התפילות, שזה רק הזכרה מימי החושך שעברו על אבותינו, אבל בזמנינו ווא דער איזראעליטע זיין פאטערלאנד ווידער געפונדען האט¹⁴, ואנו נהנין כל זכותם האזרחיים, צריכים אנו להודות להשגחה העליונה על שהאירה עיני העמים להוציאנו ממצוקת הצרות, וניתן לנו מנוחה ואושר ככל יושבי הארץ. ותפילות הללו אנו מתפללים רק לעורר אותנו ע"י הצרות שהגיע לאבותינו, וכדי לרכך לבבנו לתשובה. זה תוכן הקדמה הנ"ל שנכתבה בלשון אשכנז.

ועתה, אילו היה חי ר' משה לאנדא הנ"ל בזמנינו - מה היה אומר ברואו שאלו התפילות המה מתאימים לקורות ימי חיינו במלוא מובן המילה, והמה מתפללין מאתנו לא בדרך הזכרה מהימים שעברו - רק בדרך תפילה ממשית להימים הנוכחיים, שאנו שופכים לב ושיח לפני אבינו שבשמים שיאמר לצרותינו די כי כבר כשל כח הסבל לסבול תוקף גלות כזה, ושהימים שעברו על אבותינו חזרו ובאו עלינו. ור' משה הנ"ל בכותבו הקדמה הנ"ל בוודאי לא חשב שימים יבואו שעוד יצטרכו לתפילות אלו ממש להתפלל אותם בדרך תפילה ולא בתור הזכרה על העבר, אך גם הוא נאחז בסבך טעות הדור ההוא שהחירות תהיה להם ישועת עולמים. אבל גדולי ישראל שבאותו דור לא טעו בישועת החירות הלז, והמה הזהירו לעם הישראלי שלא יתנו אומן ובטחון לישועה ההוא, כי הוא רק רוח מתעה להתעות את ישראל מדרכי התורה והיראה. וידוע ומפורסם שרבינו החתם סופר היה בוכה בדמעות שלישי על החירות שניתן אז לישראל.

וגם כה ראיתי לאחד מחכמי ליטא שהיה נאמן ביתו של רבן של ישראל ר' יצחק אלחנן אבדק"ק קאוונא, שהביא בספרו [זכרון יעקב] ששמע באוזנו מפי גאון הדור צדיק כביר מו"ה אברהם שמעון טרויב אבדק"ק קידאן [בעל ההג"ה בספר הלכות גדולות], שבשנת תר"ך ישב בביתו בחבורת נכבדי העיר ודברו מרוח החופש ההולך ומתפשט באירופא. ויען הגאון ויאמר להם, אחי! אל נא יתעה אותנו הרוח ההולך הזה כי אך טוב לישראל יביא בכנפיו ושלוש יהיה לנו מעתה ועד עולם, בלב נכון

14 = בו מצא האדם הישראלי שוב את מולדתו.

אגיד לכם אחי היקרים כי הרוח החדש הזה כליל יחלוף, ובעוד שלושים שנה יחלו לצרור את היהודים לרודפם ולהכותם חורמה, ואפילו במדינה היותר חופשית. מה ידבר רבינו ענו רוב הנאספים, הכי לא קרא הדר"ג מעל המכתבי עתים המבשרים צבא רב לאהבת האדם ולחרות הדעות? אחי היקרים, ענה הגאון, האמינו לי אשר אברך ה' בכל לבי על הרווחה והמרגוע שהניח לנו עתה מכל הגזרות והשמדות שרצו על עמינו עד עתה שכמעט כשל כח הסבל, אבל על שלומי אמוני ישראל החובה להכיר ולדעת כי ההרווחה הזאת זמנית היא וכמו שאמרו חז"ל [ב"ר עה, יג] על הפסוק [בראשית לב, יז] ורווח תשימו בין עדר לעדר, ולא לתשועה מתמדת וקיימת על פי רוח החדשה המנשבת עתה. הבקיאים בתולדות ישראל יודעים אשר הרוחות כאלה כבר היו לעולמים פעמים רבות, וישראל עלה לגדולה בקרב העמים למעלה ראש, וההמון שגה וטעה, וגרמו בזה צרות רבות ורעות גירושין וטלטולים ורעות כפולות ומכופלות במצבם החומרי והרוחני יחד. והלואי שנזכה במהרה לביאת משיח צדקינו, שרק אז תהיה הישועה האמיתית, ושלא תקום עוד הפעם צרה, ואז תהיה תשועת עולמים. עכ"ד הגאון הצדיק הנ"ל.

ועתה, מי שיש לו מח בקודקודו יענה ויאמר, הכי לא רוח נבואה דיבר בגרונו של אותו צדיק? אנו שהגענו לסוף קיצו של אותו רוח החירות הנ"ל - הכי אין אנו רואין בעינינו ומרגישין על בשרינו ועצמינו ועל ממונינו ועל כל אשר לנו שהוא כן כאשר ניבא הגאון המובהק הנ"ל לפני שמונים שנים, שהחירות יגרום לנו צרות רבות ורעות וגירושין ורעות כפולות ומכופלות בחומרי וברוחני, ושאיין להאמין ולסמוך על טובתם, ושאיין טובתן שלמה וכאשר אמרו חז"ל [נזיר כג, ב] שטובת רשעים רעה היא אצל צדיקים, והלואי שלא היה בא טובת החירות לנו, והלואי שלא היה נפתח אז לנו שערי הגיטאות, כי אז עדיין היה נשארנו בחיק התורה הן בחיים הפרטיים והן בחיים הציבוריים ברוח התורה וברוח היראה וברוח האמונה הישנה המורשה לנו מימי אבותינו, וגם הראש הקהל'ס היו נשארים בתואר וברוח של הראש הקהל דמשנים הקדמוניות, ואז לא היינו מגיעים למה שהגענו, כי התורה והצדיקים שבכל דור ודור היו מגינים עלינו.

ומעתה, מאחר שכבר נוכחנו לדעת ששקר נחלו לנו אלו מנהיגים שבדור ההוא שהחליפו את הטוב ברע והמירו את הקודש בעד החול, את רוח התורה הישנה בעד רוח המודערני החדשה, ואת בתי ספר ישראלים הקדושים בעד בתי ספר החול של העמים להבדיל אלף אלפי הבדלות, ואת הרבנים הישנים המלאים בתורה וקדושה בעד רבנים חדשים מקרוב באו הריקים מכל תורה ויראה, ולא נזהרו מאזהרת רש"י בפרשת קדושים [יט, לא] דעו את מי אתם מחליפים במי, ונתקיים בהם מאמר הנביא [ירמיה ב, יא] והמה המירו כבודי בלא יועיל.

על כן אני קורא לכל איש ישראל שבכל אתר ואתר: 'יידעו, צוריק צום דעם אלטען חדר, צוריק אין בית המדרש העריין, צוריק אין דיא ישיבות שיקקעט אייערע קינדער אללע אין דיא ישיבות תורה צו לעהרנען, צוריק צו דיא אלטע יידישע רבנים זא וויא עס איזט געווען פאר הונדערט יאהר, דאס נור דיא תורה וואר

אויסשלאגגעבנענד ביא איין רבנות וואהל ניכט דיא דייטשע רעדע, עס איזט שאן העכסט אן דיא צייט דאס איינע דייטשע דרשה, זאלל פאן יעדען בר ישראל אנגעקעלט ווערדען דען וויר זעהען וואהין זיא האבען אינס געפיהרט נור צוריק צו דיא תורה וללומדיה באמת¹⁵.

כמבואר בתנא דבי אליהו פ"ט, כתוב בתורה [דברים יט, יח] ודרשו השופטים היטב, ומה ענין כתוב אחריו כי תצא למלחמה על אויבך לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך? ופירש המפרש, אם יש לך שופטים ת"ח אשר יוכלו לדרוש היטב אז לא תירא משום אויב, כי אין פורענות בא לעולם כי אם בשביל דיינים רעים כמבואר בשבת קי"ט ע"ב. עוד איתא בתנא דבי אליהו שם, באותה שעה הראו לדבורה במה הקב"ה מושיע את ישראל מבין הגוים, בבנים שהם משכימים ומעריבים לבית הכנסת ולבית המדרש ועוסקין בדברי תורה בכל יום תמיד. עכ"ל. על כן אחי ורעי, צוריק צו רבנים ת"ח אמיתיים, וגם צוריק צום חדר, ובזכות זה התורה תמליץ בעדנו ותגן עלינו שנזכה לישועה האמיתית לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן, וכמבואר במדרש הנעלם שהגאולה העתידה והאחרונה תהיה בזכות התורה, ובזכות משה רבינו שהיה סרסור התורה. אכ"ר.

וחתמתי שמי במוצאי שבת קודש נגהי יום א' לסדר וירש זרעך את שער איביו¹⁶, שנת אל ת'ש'ב' פני משיחך, פ"ק פישטיאן יצ"ו.

15 = יהודים, חזרו אל החדר הישן, חזרו אל בית המדרש, חזרו אל הישיבות, שלחו את ילדיכם לישיבות ללמוד תורה, חזרו אל הרבנים היהודיים הישנים, כפי שהיה לפני מאה שנה, אז רק התורה נחשבה בבחירות לרבנות ולא הדיבור בגרמנית, הגיע הזמן שדרשה גרמנית תימאס על כל בר ישראל, אנחנו הרי רואים לאן הם הובילו אותנו, רק חזרה אל התורה וללומדיה!

16 פרשת וירא, אור לי"ב מרחשון תש"ב.